

Müsahibə

Əvvəli ötən sayımızda

- "Erməni xəstəliyi- davası, dərmanı yox..." yazmışsınız. Həqiqətən bu xəstəliyin dərməni yoxdur?

- Onun davası- dərməni uzun müddət idi yox idi. Amma indi onun dərməni 44 günlük Vətən Müharibəmiz, dəmir yumruq oldu. Onlar artıq düşünməlidirlər, bilməlidirlər ki, başlarının üstündə dəmir yumruq var.

Allah cənab Prezidentimizə ömr ver- sin, bu işlərin hamisini sənətindən.

- Kəndinizlə
bağlı başqa hansı
peşmanlığınız var?

- Mən kəndimiz-

dən çıxanda qəlbim-

də dəli ümidi vardi.

Fikirləşirdim ki, İr-

vanda 1948-ci ilə

qədərki Azərbaycan

kultunu, mədəniyyə-

tin, ədəbiyyatını,

milli-mənəvi dəyərlərini dirçəldəcək,

in-

kişaf etdirəcəyəm. Özümü xalqum qarşı-

sında, yurdum qarşısında borclu hesab

edirdim. Bunun üçün də bütün ömrüm bo-

yunca çalışdım. Amma hər zaman özümü

kəndimizə, Vətənimizə borclu hesab et-

mışım.

"Ədəbiyyat həyata borcludur"

- Deyirsiniz ki, Aldərədə yazdığınız

şəirlərin sonunda inam vardi, ruh var-

di. Bəs sonrakı şəirlərinizdə necə idi bu

inam?

- Aldərədə oxuyanda mən ancaq ədəbiyyat bilirdim, həyatı ədəbiyyatın gözü ilə gördüm. Şeirlərim də dərioxa yaxşıdır. O vaxt mənə elə gəlirdi ki, bizim kəndimizdə, təhsil alırdıq Lökde, Aldərədə, ümumiyyətə, Miğridə, Zəngəzurda Yaqo, Mefistofel kimi mənfi qəhrəmanlar yoxdur.

Sonra həyatı öyrəndikcə gördüm ki, ədəbi müsbət qəhrəmanlar kimi mənfi "qəhrəmanlar" da varmış.

- Maraqlıdır, nə zaman nə ilə anla-

dınız ki, həyat ədəbiyyat deyil?

- Həyat həm ədəbiyyatdır, həm də

ədəbiyyatda tam ekşi deyil. Tələbəlik il-

lərində ilk kurslardan sonra hiss etdim ki,

həyat ədəbiyyatda olduğu kimi kifayət

qədər eks olunmayıb. Hiss etdim ki, ədə-

biyyat həyata borcludur. Çünkü indiyə ki-

mi də ədəbiyyat həyata olduğu kimi eks

etdirə bilməyib. Axi ədəbiyyat necədir

onu hami bilir, yazıçı isə öz gördüklerini,

duyuqlarını, düşündüklerini qələmə alır.

- Olduğu kimi eks etdirməyə nə

mane olur?

- Cox şey mane olur. İstedad, həyatda baş verən proseslər, zamanın, davranış-

qaydalarının, düşüncələrin, nəsillərin və

sair dəyişməsi. Əsl ədəbiyyat isə hər za-

man qalır.

"Ömrümün ən unudulmaz və ən uzun

səfəri idir"

- Qayıdaq 1966-cı ilin 14 mart gecə-

sində sevincə tərk etdiyiniz Miğriya...

İndi necə xatırlayırsınız?

- Ömrümün ən unudulmaz və ən uzun

səfəri idir. 14 ilə yox, 1905-ci ilə, 1918-ci ilə,

1948-ci illərdə, sonrakı dövrlərde...

Ulu Öndərimizin böyük qardaşı Hə-

sən Əliyev mənə dedi ki, Ulu Öndərin

atasi, anası Sisiyan rayonunun Comardlı

kəndindən idilər. Həsen Əliyev özü də

orada doğulmuşdu. 1918-ci ildə onlar or-

dan qacqın düşəndə təkcə Əlirza Əliyevin

ailesindən 17, ya 18 nəfər şəhid olub. Be-

lə ailələr çox olub.

Bu, həm erməni xalqının dehşəti yır-

tici xisətidir, həm də coğrafiyadır. Xalq-

ların qonşuluğu mənzil qonşuluğu deyil

ki, qonşun xoşuna gəlmədi, mənzilini də-

yışış qızılı gedəsən. Biz burada yaşamalı-

yıq, təssüf ki, onlar da orada. Ona görə

də dəmir yumruq hər zaman başlarının

üstündə olmalıdır.

- "Burdan min atlı keçdi" kitabınız-

də adını çəkdiyiniz erməni canılərindən

Nijdedən danişmaq istərdik. Onu çox

adam tanırı-

- Bəli, azərbaycanda onu çox da tanı-

mırlar. Amma Qərbi Azərbaycanda yaxşı

bilirlər. Xüsusən, onun Zəngəzurda Miğ-

rida, Qafanda, Oxçuda tövətdiyi qırğınları

çox yaxşı bilirlər. Dehşətli, yırtıcı bir tip-

dir. Nijde başkəsən olub. Mən azərbay-

canlılardan ona qarşı vuruşan adamları da

görürüm. Bəziləri dünyasını dəyişmişdi,

bəziləri isə hələ də yaşayırdı. Nijde və ət-

rafi döyüşən ididi, telim keçmişdilər, an-

caq bacarıqlarını vəhşiliyə çevirmişdilər.

Çar zamanı azərbaycanlıları əsgər apar-

mışdılar. Amma erməniləri aparırdılar. Bu

da düşünləmiş yırtıcı siyaset idi.

"Mən bütün həyatımı Bütöv Azərbay-

cana və əlbəttə, Qərbi Azərbaycana

həsr etmişəm"

- Miğri çayına xitabən yazdığını-

şəirdə "sən quruma, mən quruyum..."

deyirsiniz. Bu misranı oxuyanda cənub-

lu soydaşlarınızın qurumaqda olan

Urmu gölü fəryadını xatırladım. Sanki

Vətən həsrətlə insanlarınızın göz

yaşları sel olduqca çaylar,

göllər quruyur axı..."

- Urmu Gölünün quruması çox təessüf

doğurun hadisədir. Mənim Miğri çayına

yazdığını isə iki qat təsirdən yaranmışdı.

Cənub mən orada qalmırdım, İrəvana ya-

şayırdım, arabir anamın yanına gedirdim.



Onda gördüm ki, Miğri çayının suyu azılır, çay quruyur. Ona görə də yazmadım ki, sən quruma, mən quruyum, qurban olum, Miğri çayı. Mən bəlkə də Qərbi Azərbaycandan olan yeganə yazılıyam ki, bütün Qərbi Azərbaycanı qarış-qarış gəzmişəm. Həmçinin, 16 il teatr direktoru olaraq, bütün Ermənistəni gəzmişəm. Bütün yerlər mənim ürəyimə həkk olunub. İndi də darixanda o dağları, yolları, tarixi tikililəri, qədim məscidləri, alban abidələrini xatırlayıram. Miğri və bütün Zəngəzur mənim həyatımın, düşüncələrimin özüyidir, ona görə oradan ayrıla bilmirəm. Bir

bağlı heç unutmadığınız hansı xatırınız var?

- Atam dünyasını dəyişəndə ailemiz-

də yalnız məndən nigaran gedib. Çünkü

mən evin sonbeşiyi idim, o vaxt hələ

məktəbə getmirdim. Məndə böyük altı

qardaş-bacı oxuyurdular, işləyirdilər. Çox

narahat olub ki, məndən sonra bu uğagın

axırı nə olacaq? Ölümüne az qalmış mənə

dedi ki, əgər sənə desələr ki, atan öldü,

sən ağlama, düzdtür, aparıb, məni dəfn

edəcəklər, amma mən qayidacam, heç pis

olma. 3-4 gün sonra gündüz gölərsən Ağ-

zəminin kəndə baxan dikinə, məni gözle-

yərsən, göləcəm. Sonra atam vəfat etdi,

mən pis oldum, qəbiristanlığın yarısından

çırğıq aqlaya-aqlaya getdim, kişilər, qadınlar

məni güclə qaytardılar evə. Hətta yadımdadır ki, qadınlardan biri dedi, bizi-

zim də atamız ölüb, heç belə ağlamamış-

ıq. Sonra gəldim evə, 2-3 gün keçdi, ata-

min dediyi kimi getdim Ağzəminin kəndə

baxan tərəfinə. Axşama kimi gözledim,

atam gəlmədi. Sonra günlərlə getdim Ağ-

zəmiyə, gözlədim, gəlmədi. Anladım ki,

bu, ata təsəlli imiş. Bəs niyə atam Ağ-

zəminin o biri tərəfindən qəbiristan görü-

nürdü. Atamın məzarı da təzə idi, hələ

başdaşı qoyulmamışdı. Atam düşünüb ki,

Ağzəminin o tərəfindən baxanda məzəri

görüb qorxaram, ümidsiz olaram. Uşaqlı-

ğımdan çox xatırəm var, amma bunu heç

unutmuram- atam məndən çox nigaran

gəlmədi. Sonra gəldim evə, 2-3 gün keçdi,

</div